مجله کانون وکلای دادگستری استان آذربایجان شرقی
کانون وکلای دادگستری استان آذربایجان شرقی
شماره ۵۳ و۵۴ بهار و تابستان ۱۴۰۴

ارزیابی و تحلیل چالش‌های قانون تسهیل در حقوق کسب وکار و مشاغل دارای صلاحیت حرفه‌ای

دکتر محسن قلی‌زاده کیکانلو[۱]

چکیده

با عنایت به اینکه بخش اعظمی از توسعه پایدار، در گرو بهبود فضای کسب‌وکار و استمرار آن است. لذا از دیرباز دغدغه سیاست‌گذاران و حکمرانان بر ایجاد محیط بهینه جهت رونق و تعمیق رقابت در بازار است. رقابت از جمله اصول اقتصادی است که منتهی به تأدیه حقوق فعالین اقتصادی خواهد شد. بطوریکه گسترش رقابت موجب کاهش اعمال نفوذهای انحصارگران خواهد شد. با توجه به اهمیت ایجاد فضای رقابتی و پایدار برای کسب‌وکارها، این مقاله به تحلیل نهادهای عمومی‌شامل قوانین و مقررات مؤثر بر محیط کسب‌وکار و محیط اقتصادی شامل شاخص‌های اقتصادی کلیدی در این حوزه پرداخته است. در واقع این پژوهش چالش‌ها و عوارض قانون تسهیل صدور مجوزهای کسب‌وکار در ایران و تأثیر آن بر پایداری و رقابت در بازار کار مورد بررسی قرار داده است. لذا در این مقاله از روش تحقیق کاربردی، جهت تحلیل و تطبیق اسناد و قوانین مدون در حوزه کسب‌وکار و تحلیل اطلاعات آماری مرتبط و تبیین ضرورت بهینه‌یابی استفاده شده است. در این راستا، ابتدا به تعریف کسب‌وکار و محیط آن اشاره شده و سپس به بررسی عوامل مؤثر بر پایداری کسب‌وکارها، از جمله قوانین، فناوری، و محیط اقتصادی پرداخته شده است. در یافته‌های تحقیق، می‌توان دید که عدم توجه به ظرفیت‌های موجود در هر حوزه کاری، کاهش کارایی و ایجاد بیکاری پنهان، تعارض با قوانین بالادستی بویژه قانون اساسی، عدم تعادل در عرضه و تقاضای نیروی کار، نبود شفافیت اطلاعاتی و تغییرات پی‌درپی قوانین، از جمله چالش‌ها و موانع اصلی قانون مورد ارزیابی است که در نهایت موجب اخلال در فضای رقابتی و پایدار برای کسب‌وکارها هستند.

کلیدواژه: ازدحام، رقابت‌پذیری، قانون تسهیل، مشاغل حرفه‌ای

---

۱. وکیل پایه یک دادگستری عضو کانون وکلای دادگستری خراسان شمالی و استادیار، گروه اقتصاد، دانشکده اقتصاد دانشگاه بجنورد، بجنورد، ایران. mohsen.gholizadeh.modares.ac.ir

۱. مقدمه

در نقاط عطف تاریخی جوامع که در عرصه حکمرانی، اقبال از سیستم‌های دیکتاتوری و استبدادی رخت بسته و جای خود را به جوامع مردم‌سالار داده؛ برقراری تعادل در جامعه و در نظر گرفتن حقوق کلیه اقشار و تعمیق بازارهای اشتغال و گسترش رقابت، با هدف دستیابی به اشتغال کامل به عنوان یکی از مهم‌ترین شاخص‌های توسعه پایدار، کلیدی‌ترین وظایف حکمرانان و دیوان‌سالاران بوده است. بدین مفهوم که سیستم‌های حاکمیتی تسهیل فضای کسب‌وکار را پیش‌زمینه برقراری عدالت اجتماعی و همچنین زیرساخت‌های پایداری حاکمیت مبتنی بر معیارهای حکمرانی خوب[1] دانسته‌اند. به عبارتی بهبود فضای کسب‌وکار و گسترش اشتغال موجب کاهش هزینه‌های اجتماعی برای دولت، امکان افزایش درآمدهای مالیاتی و بهبود تراز بودجه‌ای، توسعه امور عمرانی در حوزه حاکمیتی و نهایتاً تعمیق امنیت اقتصادی در جوامع خواهد شد.

همچنین حق کسب وکار آزاد از جمله مصادیق بارز حقوق اجتماعی برای افراد جامعه است. چنانکه در اصل ۲۸ قانون اساسی جمهوری اسلامی‌ایران تصریح شده است؛ هر کس حق دارد شغلی را که بدان مایل است و مخالف اسلام و مصالح عمومی‌و حقوق دیگران نیست برگزیند. صراحت این اصل نشان از اهمیت حقوق بنیادی اشخاص برای انتخاب و ورود به کسب وکار است. ضمن در نظر داشتن عدم تعارض کسب‌وکار با مبانی دین مبین اسلام و نظم عمومی، در ادامه همان اصل، قانون اساسی، سیستم حاکمیتی (دولت) را موظف نموده که امکان اشتغال به کار و شرایط مساوی را برای احراز مشاغل ایجاد نماید که در واقع این موضوع نشان از اهمیت برقراری شرایط رقابتی در سیستم اقتصادی است. حال اینکه در اثنای این اصل، قید مهمی‌در قالب «رعایت نیاز جامعه به مشاغل گوناگون» بر وظایف دولت نهاده شده است که می‌توان گفت اگر ضرورت توسعه و پایداری کسب‌وکارها مورد توجه قرار گیرد؛ عبارت اخیر گویای نکات حایز اهمیتی در خصوص بهینه‌یابی، نیازسنجی و بهره‌وری کسب‌وکارها و صاحبان مشاغل، رعایت مصلحت کسب‌وکارها به لحاظ توجیه اقتصادی و ضرورت توجیه نسبت به هزینه‌های (ورود/خروج) (به/از) یک کسب‌وکار و همچنین هدایت درست نیروی انسانی به عنوان مهم‌ترین عامل تولید است. در مقاله پیش رو تصمیم بر ارزیابی مسائل بنیادی در زمینه حقوق کسب‌وکارها و صاحبان مشاغل (از جمله حق رقابت و استمرار چرخه حیات مشاغل) با رویکرد تحلیلی قانون تسهیل صدور مجوزهای کسب‌وکار در مشاغل گوناگون حسب طبقه‌بندی مربوطه و تحلیل

1.Good Gover nance

عارضه‌های احتمالی وارده به سیستم اقتصادی و حقوق اشخاص ثالث به عنوان فعالین بخش مصرف خواهد بود.

علاوه بر اینکه تأمین بندهای ۱ و ۲ اصل ۴۳ قانون اساسی، مستلزم ایجاد کسب وکار برای هر یک از اشخاص است؛ در نظر داشتن برخی مسائل مانند ایجاد اشتغال پایدار، رعایت حقوق اشخاص ثالث و... نیز از جمله الزامات کلیدی ایجاد توسعه اقتصادی است.

علاوه بر قانون اساسی ایران، بسیاری از کشورها از جمله قانون اساسی آلمان (اصل۱۲-۱)، ایتالیا (اصل ۴)، اسپانیا (اصل ۳۵)، در خصوص به رسمیت شناختن و حمایت سیستم حاکمیتی از حق آزادی انتخاب شغل برای اشخاص و همچنین در کشور سوئیس (بند ۳ اصل ۳۱ مکرر ۴) در خصوص تخصیص بخشی از عوارض و مالیات وصولی، به تسهیل دسترسی به امکانات شغلی در راستای بهبود چرخه کسب‌وکارها اشاره صریح نموده است. لذا باید عنوان داشت در عرصه تحلیل تطبیقی نیز موضوع تسهیل فضای کسب وکار برای عموم کشورها حائز اهمیت است. (قوانین اساسی کشورهای مذکور)

پیرو پژوهش‌های ارائه شده بشرح ذیل که عموماً از ابعاد کمی‌و کیفی در خصوص موضوع کسب وکار[1] و همچنین بهبود فضای کسب‌وکار[2] ایجاد شده است؛ این پژوهش نیز در پی ارزیابی چالش‌های حوزه مزبور با ابزارهای کّمی‌مانند (ارائه شواهد آماری) و کیفی (بررسی و تطبیق قوانین) و تشریح راهکار بهینه است. در واقع نوآوری این پژوهش در این است که موضوع قانون تسهیل کسب‌وکار از ابعاد حقوقی (شامل تطبیق با قوانین مادر و همچین قوانین سایر کشورها) بررسی و مبتنی بر ضرورت‌های اصول توسعه (مشخصاً توسعه اقتصادی)، مورد تبیین قرار گرفته و ضرورت بهینه‌یابی در مقررات‌گذاری و سیاست‌گذاری‌های متعاقب تصریح گردیده است.

1. Business
2. Business Environment

۲. مبانی نظری

۲-۱. تعریف کسب‌وکار

کسب‌وکار[1]، مجموعه اقدامات سازمان‌یافته و هدفمند است که برای فراهم کردن کالا یا خدمات با هدف کسب درآمد صورت می‌گیرد (فرهنگ لغت دهخدا). (فرهنگ لغت آکسفورد) و عموماً در قالب قراردادهای مختلف منتج به معاملات و دادوستد بین کنشگران اقتصادی خواهد شد.

کسب‌وکار، مجموع فعالیت‌هایی است که تولید و خرید کالاها و خدمات با هدف فروش آنها را به‌منظور کسب سود، دربرمی‌گیرد. ویژگی‌های کسب‌وکار عبارتند از: تولید و فروش یا انتقال کالاها و خدمات برای کسب ارزش، تکرار معاملات، کسب سود و فعالیت توأم با ریسک (مرادحاصل و همکاران، ۱۳۸۷: ۴۰)

محیط کسب‌وکار مجموعه قوانینی است که بر هزینه فعالین (اشخاص اعم از حقیقی و حقوقی) مؤثر است[2] و شامل سه لایه بشرح ذیل است:

۱- لایه بیرونی متشکل از آثار اقدامات دولت بر کسب‌وکارها مانند زیرساخت‌های اقتصادی، میزان سلامت اداری، کیفیت نظام قضایی و پایداری سیاست‌های اقتصادی است؛ اگرچه تغییرات یا تنظیم موارد مذکور خارج از اراده صاحبان کسب‌وکار است ولی مستقیماً بر وضعیت برنامه‌ریزی فعالین اقتصادی اثرگذار است.

۲- لایه میانی در حاوی قوانین مؤثر بر وضعیت هزینه‌های مستقیم و غیرمستقیم کسب‌وکارها مانند هزینه‌های نیروی انسانی، تأسیس، راه‌اندازی و انحلال یک شغل

۳- لایه مرکزی که منظور محیط کسب‌وکار قانونی[3] است. (خاکی و همکاران،۱۳۹۷ :۳۹۸)

ایجاد پایداری در محیط کسب‌وکار و ایجاد شرایط تداوم فعالیت و استمرار دادوستدهای ذیربط عموماً تحت‌الشعاع تصمیمات سیاست‌گذاران و قانون‌گذاران قرار می‌گیرد.

به عبارتی قوانین و مقررات جاری هر کشور از مؤلفه‌های اصلی شکل‌دهنده محیط نهادی کسب‌وکار به شمار می‌روند. برخی از کشورها از پدیده تغییرات بیش از حد و غیرمنتظره سیاست‌ها و در نتیجه تغییرات پیاپی و غیرقابل پیش‌بینی قوانین و مقررات و دستورالعمل‌ها رنج می‌برند. حضور چنین پدیده‌ای

---

1. Business
2. The United Nations Industrial Development Organization (UNIDO)
3. Regulatory Business Environment

در یک کشور، مترادف با غیرقابل اعتماد بودن محیط کسب‌وکار در آن کشور است. (حسین‌زاده بحرینی و ملک الساداتی، ۵۴:۱۳۸۹)

از جمله موارد و مؤلفه‌هایی که در مباحث و پژوهش‌های علمی‌مورد مناقشه است؛ بحث پایداری کسب‌وکارها در سیستم اقتصادی است. این مقوله معمولاً با تعریف برخی شاخص‌ها و الگوها مورد سنجش واقع شده است. در این پژوهش نیز مبحث سنجش پایداری و بررسی اثر قانون تسهیل فضای کسب‌وکار مصوب ۱۴۰۰/۱۲/۲۴ بر این مبحث مورد پژوهش قرار خواهد گرفت و تعارضات حقوقی صاحبان کسب‌وکار نیز تبیین خواهد شد.

۲-۲. تحلیل و طبقه‌بندی کسب‌وکارها

۲-۲-۱. مشاغل تولیدی

مشاغلی که با پردازش انواع مختلف مواد خام، بواسطه تکنولوژی و یا به صورت سنتی، اقدام به خلق کالای فیزیکی (اعم از مصرفی، سرمایه‌ای، بادوام، بی‌دوام، واسطه‌ای و نهایی) می‌نمایند؛ تولیدی قلمداد می‌شوند. (ویل رایت[1]، ۱۹۸۷: ۶۱)، (هایز و ویل رایت[2]، ۱۹۸۴: ۵۱)، (هیل[3]، ۱۹۸۵: ۱۰۹)

از جمله ضروریات مشاغل تولیدی، داشتن سرمایه فیزیکی اولیه (سرمایه ثابت؛ شامل زمین، مستحدثات، تأسیسات، ماشین‌آلات خطوط تولید) و سرمایه در گردش (شامل مواد اوّلیه، سرمایه نقدی جهت پوشش استهلاک و هزینه‌های جاری تولید) است. از جمله ویژگی‌های بارز این نوع مشاغل امکان دستیابی به بازارهای مختلف در زنجیره تولید حسب نوع تقاضای موجود برای محصولات واحد تولیدی است. از طرفی –منوط به درجه باز بودن سیستم اقتصادی حاکم و برخی عوامل از جمله دارا بودن مزیت نسبی تولید در گستره جغرافیایی یک کشور– امکان دستیابی به بازارهای بین‌المللی و رقابت بین کشوری نیز می‌تواند ویژگی این نوع مشاغل باشد که البته این موضوع به چرخه حیات (پایداری فعالیت اقتصادی) و گسترش سهم واحد شغلی (صنفی) از بازار را به‌دنبال داشته باشد. (پویا، ۱۳۹۱: ۸۴)

منظور از چرخه حیات و پایداری کسب‌وکار، فراهم نمودن شرایط ادامه فعالیت مشاغل در بازار است. استراتژی پایداری چرخه حیات کسب‌وکار در عرصه اقتصادی، می‌تواند رقابتی (مبارزه با رقبا برای کسب مزیت) یا مشارکتی (همکاری با یک یا چند رقیب برای کسب مزیت علیه سایر رقبا) و یا به هر دو شکل

1. Wheelwright
2. Hayes & Wheelwright
3. Hill

باشد. (هانگر و ویلن، ۱۳۸۱: ۲۵۳) امکان کسب مزیت رقابتی حسب روش انتخابی در کسب‌وکارهای تولیدی مدیون ماهیت گستردگی عرصه رقابت و عمیق بودن بازار تقاضا محصولات واحد تولیدی است. البته برخی متغیّرها مانند وضعیت حقوق مالکیت فعالین اقتصادی و رعایت حدود آن توسط حاکمیت نیز مقوله مؤثری در امکان دستیابی به مزیت رقابتی و پایدارسازی چرخه حیات یک کسب‌وکار است. در سطح کلان نیز مطالعات بسیاری نشان داده که رعایت حقوق مالکیت فعالین اقتصادی (اعم از ابعاد فکری آن (شامل حق اختراع، و...)، ثبت دارایی و یا قیمت‌گذاری آزاد (رعایت بهای تمام شده کالای تولید شده در واحد تولیدی)) موجب رشد اقتصادی خواهد شد. (مکیان، ۱۳۹۲: ۷۸)، (حسین‌زاده بحرینی و ملک‌الساداتی، ۱۳۸۹: ۵۵)

۱-۲-۲. خدماتی

مشاغل خدماتی، مشاغلی هستند که بخش قابل توجهی از ارزش‌افزوده این نوع کسب‌وکارها از مسیر ارتباط با ارباب رجوع و تأمین نیازهای آن‌ها (از جمله بخش لجستیک و توزیع) تشکیل شده و مستقیم خلق کالا نمی‌کنند و بر حسب اینکه بیشتر نیازهای سیستم اقتصادی یک کشور از مسیر تولید داخل و یا واردات و سایر امور خدماتی تأمین شود؛ می‌تواند بر سهم بخش خدمات از کل ارزش‌افزوده مؤثر باشد. معمولاً در سیستم اقتصاد ایران سهم بخش خدمات از تولید ناخالص داخلی بیشتر از حوزه تولید است. تحلیل اطلاعات مربوط به ارزش‌افزوده به قیمت ثابت در قالب نمودار شماره ۱ تأییدکننده این موضوع است.

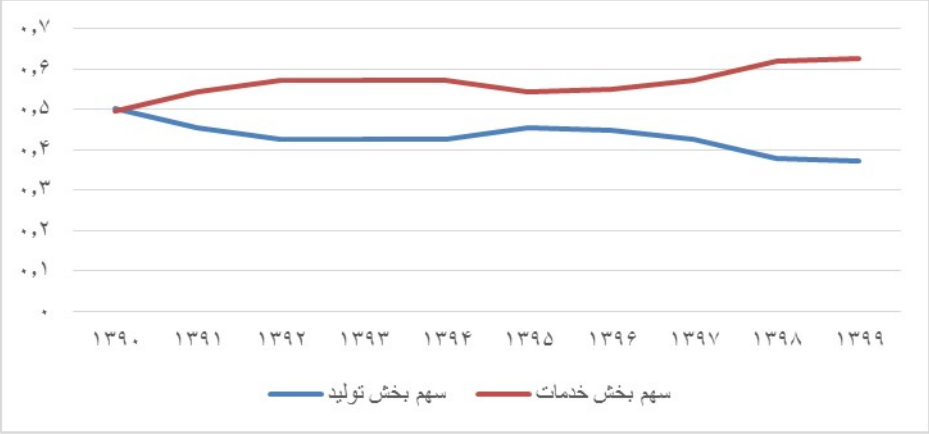
برخی مشاغل خدماتی با دستیابی به حد نصاب مهارتی، امکان ورود به بازار و کسب مزیت‌های رقابتی مانند مشاغل تولیدی را دارند ولی برخی از کسب‌وکارهای فعال در بخش خدمات مستلزم گذراندن زمان زیاد جهت اخذ صلاحیت علمی‌و پس از آن نیز مستلزم عبور از آزمون‌های صلاحیت حرفه‌ای آن است از جمله این موارد می‌توان به حرفه وکالت، سردفتری، داروسازی، نظام مهندسی و... اشاره نمود. در رسته اول موجودی سرمایه بیشتر نمود دارد و معمولاً در زمان نسبتاً کوتاهی امکان راه‌اندازی و تمرکز بر پایداری چرخه حیات آن کسب وکار وجود دارد. در حالی که در رسته دوم زمان بسیار طولانی جهت اخذ صلاحیت ورود به کار نیاز دارد. از طرف دیگر رسته دوم (به دلیل تخصصی بودن امور) دامنه تقاضای محدودتری نسبت به رسته اول دارند که این موضوع بر پایداری چرخه حیات آن کسب وکار تأثیر بسزایی دارد.

در این مقاله تمرکز اصلی بر تحلیل وضعیت پایداری چرخه حیات و چالش‌های مشاغل فعال در بخش خدماتی (بویژه رسته دوم) می‌باشد.

همان طور که در نمودار شماره ۱ نیز پیداست در سال‌های ۱۳۹۰ لغایت ۱۳۹۹ سهم بخش خدمات از سرجمع تولید ناخالص داخلی رو به گسترش بوده است. در این نمودار بخش تولیدی شامل (کشاورزی، شکار، جنگل‌داری و ماهیگیری، استخراج معدن، صنعت و ساختمان) و بخش خدماتی شامل (تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا، آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه، عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتور سیکلت، حمل و نقل و انبارداری و پست، فعالیت خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا، اطلاعات و ارتباطات، فعالیت‌های مالی و بیمه، املاک و مستغلات، فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی‌و فنی، فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی، اداره امور عمومی، خدمات شهری و تأمین اجتماعی، آموزش، فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی، فعالیت‌های هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات)

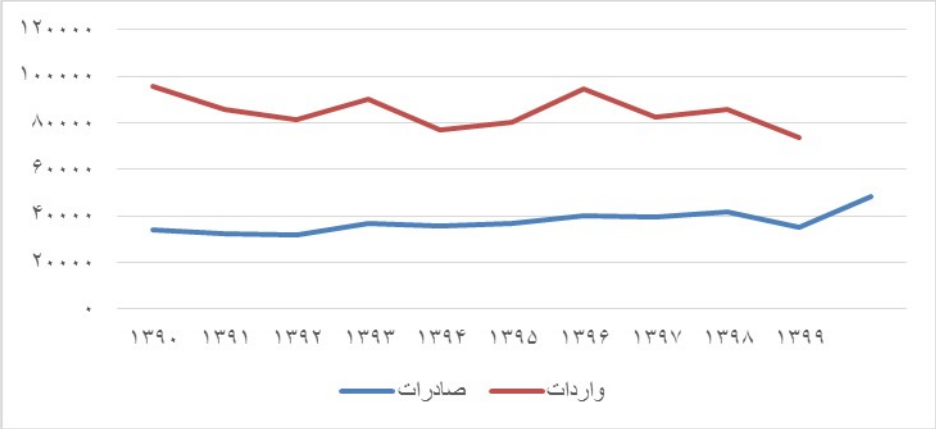
گسترش بخش خدمات نشان از پیچیدگی روابط اجتماعی و اقتصادی بین اشخاص در سطح جامعه است. که البته پوشش نیازهای مصرفی جامعه به کالاها (اعم از بادوام و بی‌دوام)، با افزایش حجم واردات جبران می‌شود.

نمودار شماره 1 : تحلیل سهم بخش‌های تولیدی و خدمات نسبت به کل تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت در بازه ۱۳۹۰ – ۱۳۹۹

منبع: مرکز آمار ایران

نمودار شماره2 : وضعیت واردات در مقابل صادرات (میلیون دلار)

منبع: بانک مرکزی

۳-۲. ازدحام‌پذیری[۱] کسب‌وکارها

با عنایت به اینکه برخی از مشاغل امکان دستیابی به بازارهای فراملی دارند؛ در صورت فزونی منافع نهایی[۲] بر هزینه‌های نهایی[۳] تولید، می‌توانند مسیر توسعه حرفه خود را دنبال نمایند. در چنین شرایطی، این کسب‌وکارها بسادگی دچار انسداد نمی‌شوند. درحالی‌که با توجه به ماهیت خدماتی بودن برخی مشاغل امکان انتقال و توسعه آن به مفهوم گسترده وجود ندارد و دایره توسعه و پایدارسازی چرخه حیات یک کسب‌وکار بسته به وضعیت کشش‌پذیری و عمق بازار در همان محل استقرار تغییرات خواهد داشت که البته این موضوع، با ورود مستمر سایر واردشوندگان[۴] به بازار کاری با تقاضای ثابت، پایداری کسب‌وکارها را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد. به نحوی‌که پیشی گرفتن هزینه‌های نهایی از منافع نهایی موجب کاهش بهره‌وری نیروی کار شاغل در آن صنف خواهد شد. این موضوع در خصوص مشاغل (دارای صلاحیت حرفه‌ای) نمود بیشتری پیدا خواهد کرد. (کونولی، مونرو، ۱۳۸۸: ۱۱۵)

---

۱. Over Crowding
۲. Marginal Benefit
۳. Marginal Cost
۴. New Entrants

از جمله فروض اصلی شرایط بازار رقابتی، شفافیت و در دسترس بودن اطلاعات بازار برای تصمیم‌گیری نسبت به ورود به و یا خروج از آن، عقلانیت[۱] کنش‌گران اقتصادی و جابجایی سریع عوامل تولید بویژه نیروی انسانی است. حال اینکه از سال ۲۰۱۸ با گسترش تئوری‌های اقتصاد رفتاری توسط ریچارد تیلر، غیرواقعی و غیرعملیاتی بودن این فروض در عرصه عمل هویدا شد. (ریچارد تیلر، ۲۰۱۸: ۱۰۹) موضوع فوق از این جهت در این مقاله مورد بحث واقع شده است که در واقع قانون تسهیل فضای کسب‌وکار بر مبنای اصول و تئوری‌های اقتصادی مزبور فارغ از ماهیت کسب‌وکارها تصویب شده است. بسیاری از اشخاصی که وارد عرصه تحصیلی در زمینه خاصی می‌شوند اطلاعات درستی از وضعیت بازار کار آن رشته ندارند ضمن اینکه تغییر تحولات قوانین نیز محیط کسب‌وکار را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد که آثار آن در زمان کوتاه مشخص نمی‌شود بلکه مشمول گذر زمان است و این مسئله نیز موجب افزایش تورش اطلاعاتی متقاضیان ورود به عرصه کسب‌وکار خواهد شد و نمود چالش‌های فوق‌الذکر در مشاغل حرفه‌ای که احراز شرایط ورود به آن، زمان‌های چندین ساله نیاز دارد؛ بیشتر خواهد بود. حال اگر مشاغل حرفه‌ای و تخصصی که بیشتر خروجی نهایی آنها به صورت خدمات است در خارج از کشور قابل ارائه باشد با اشباع بازار داخل، پدیده تحرک سرمایه اتفاق می‌افتد و اشخاص از کشور خارج خواهند شد.

به عنوان مثال در مشاغل خدمات کامپیوتری (از جمله برنامه نویسی، طراحی نرم‌افزار، هوش مصنوعی و...)، داروسازی، پزشکی و پیراپزشکی که دارای زبان مشترک فنی با سطح دنیا هستند و امکان ارائه خدمات در عرصه بین‌الملل وجود دارد؛ نگرانی از اشباع بازار داخل ندارند. امّا در خصوص برخی مشاغل حرفه‌ای دیگر از جمله وکالت که ماهیتاً در عموم رسته‌های کاری در داخل فعالیت دارند توجه به این موضوع حائز اهمیت است. چراکه بخش قابل توجهی از زمینه کاری این رسته فعالیت در داخل کشور است و امکان توسعه آن در سطح بین‌الملل محدود است.

۱-۳-۲. پدیده ازدحام، مخاطرات اخلاقی، کاهش بهره‌وری و شکست بازار

در شرایطی که دو طرف با یکدیگر ارتباط اقتصادی برقرار می‌سازند؛ همواره اطلاعات نقش مهمی‌را ایفا می‌کند. وجود رفتار نامشهود می‌تواند باعث شود؛ یکی از دو طرف، رفتارهایی را انجام دهد که به نفع طرف دیگر و یا حتی شخص ثالث نیز نیست. این مسئله می‌تواند ناشی از افکار سوداگرایانه و یا شرایط اجباری برای حفظ چرخه حیات کسب‌وکار باشد. عموماً در شرایط اشباع بازار و رخداد پدیده ازدحام در

۱. Rationality

کسب‌وکارها، حالت دوم موجب شکل‌گیری مخاطرات اخلاقی[1] یا کج رفتاری است که پیامد آن، شکست بازار است. (مطلبی، ۱۳۸۲: ۵۷)

منظور از ازدحام در کسب وکار، فزونی قابل توجه تعداد عرضه‌کنندگان کالا و بویژه خدمات به نسبت تقاضای موجود در آن بازار است. به نحوی که در مشاغل دارای صلاحیت حرفه‌ای که زمان قابل توجهی برای ورود مورد نیاز است و عمر و انرژی نیروی انسانی در این راه مصروف شده است؛ ازدحام در این مشاغل آسیب‌های جدی انگیزشی و بهره‌وری ایجاد خواهد کرد.

به عنوان مثال در حوزه داروسازی، با گسترش تعداد داروخانه‌ها الزاماً موجب شاغل شدن کلیه افرادی که مجوز داروخانه می‌گیرند؛ نخواهد شد. همچنین همه این اشخاص امکان تأسیس شرکت داروسازی را نیز ندارند. از طرف دیگر مصرف دارو در سطوح مختلف نیز با توجه به کشش‌ناپذیری تقاضای داروها در سطح جامعه، از میزان مشخص عدول نمی‌کند به این معنی که با گسترش رقابت آزاد در داروخانه‌ها و کاهش سطح قیمت داروها الزاماً منتهی به افزایش تقاضا (مصرف) نخواهد شد. در این شرایط به دلیل عدم‌تقارن اطلاعاتی[2] صاحبان این نوع کسب‌وکار از وضعیت مصرف دارو، سهم هریک از واحدهای صنفی از کل بازار و تحلیل درست و قابل برنامه‌ریزی هزینه‌ها، جهت پیشگیری از ورشکستگی اقدام به تبانی با پزشکان و استفاده از کدملی‌های برخی اشخاص و صدور نسخه‌های صوری نموده که بتوانند داورهای در شرف انقضا که بفروش نرسیده است را از بیمه مطالبه نمایند و یا حتی بعضاً این داروها را به مناطق کمتر برخوردار، که آگاهی درستی نسبت به تاریخ انقضای دارو ندارند؛ ارسال می‌گردد که هردوی این حالت‌ها، مصداق بارز مخاطرات اخلاقی، ناشی از پدیده ازدحام در کسب‌وکار است. چراکه به دلیل کاهش شدید حاشیه سود ارائه‌کنندگان این خدمات و با هدف حفظ چرخه حیات آن کسب‌وکار، ناگزیر زمینه ایجاد مخاطرات اخلاقی گسترش خواهد یافت. حالت خوشبینانه‌تر این موضوع نیز تعدیل میزان داروها و انحراف از مسیر اصلی تخصص و فروش برخی اقلام آرایشی و بهداشتی است که ارتباطی با تخصص کسب شده افراد طی سالیان متمادی ندارد. در حالت کاهش سطح بهره‌وری و بی‌انگیزگی نیروی انسانی ایجاد می‌شود.

---

1. Moral Hazard
2. Asymmetrical Information

۳. پیشینه پژوهش

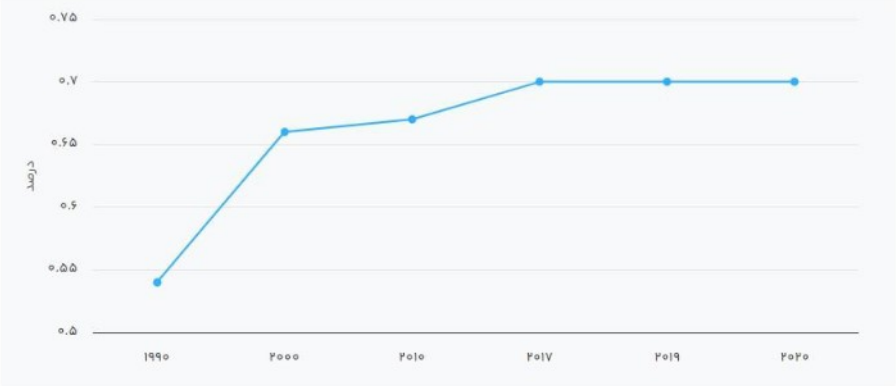
در زمینه بررسی محیط کسب‌وکار و چالش‌های مرتبط با قوانین تسهیل صدور مجوزهای کسب‌وکار، پژوهش‌های متعددی انجام شده است که برخی از آنها به شرح زیر هستند: این پژوهش‌ها نشان می‌دهند که بهبود محیط کسب‌وکار نیازمند توجه به عوامل متعددی از جمله ثبات قوانین، شفافیت اطلاعاتی، بهبود زیرساخت‌ها و استفاده از فناوری‌های نوین است.

محققین	موضوع	نتیجه‌گیری
پویا ۱۳۹۱	سیستم‌های تولیدی در ایران و عملکرد کسب‌وکار آنها	علاوه بر مسائل ساختاری هر واحد تولیدی، وضعیت زیرساختارها (مانند وضعیت سرمایه‌گذاری، قوانین و مقررات و سیاست‌گذاری‌ها) نیز بر وضعیت بلوغ و چرخه حیات کسب‌وکارهای تولیدی مؤثر است.
داودی ۱۳۹۴	تجزیه و تحلیل رقبا و راهبردهای رقابتی در حوزه کسب‌وکار	بازارگرایی و امکان دستیابی به بازارهای جهانی (تحت استراتژی‌های مبارزه رقابتی یا رقابت مشارکت) در پایداری چرخه حیات کسب‌وکارهای تولیدی مؤثر است.
حسین‌زاده بحرینی و ملک‌الساداتی ۱۳۸۹	موانع نهادی سرمایه‌گذاری و کسب‌وکار در ایران	شاخص حقوق مالکیت و شاخص‌های حکمرانی خوب (شامل کیفیت قوانین و ثبات سیاسی)، سرمایه ثابت و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی نیز تأثیر مثبت و معنی‌داری بر تولید سرانه کشورهای با درآمد متوسط به بالا داشته‌اند.
مرادحاصل و همکاران ۱۳۸۷	اثر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر فضای کسب‌وکار و تسهیل تجاری	در کشورهای پیشرفته، فناوری اطلاعات و ارتباطات تأثیری معنادار، بر فضای کسب‌وکار و تسهیل تجاری داشته؛ درحالیکه این اثر در کشورهای در حال توسعه محسوس نیست.
کاشانی‌پور و همکاران ۱۳۹۸	الگوی اسلامی‌کسب‌وکار پایدار	ضمن شاخص‌هایی از جمله باورپذیری، انتقال‌پذیری، وابستگی و تأییدپذیری الگوی اسلامی‌کسب‌وکار پایدار دربرگیرنده هفت بعد: اقتصادی، زیست‌محیطی، اجتماعی، کار و تولید، مدیریت ورهبری، سرمایه انسانی و پیشرفت و تعالی است که در قالب ۳۶ مؤلفه و ۱۳۲ شاخص اندازه‌گیری، در پرتو دو اصل اساسی و بنیادین اسلامی(عدالت و اخلاق) امکان دستیابی به اهداف توسعه پایدار اسلامی‌را بیش از پیش فراهم خواهد آورد.
مکیان و همکاران ۱۳۹۲	فضای کسب‌وکار، راهبرد رشد مقایسه کشورهای منطقه منا و سازمان توسعه و همکاری‌های اقتصادی	بهبود محیط کسب‌وکار می‌تواند به رشد اقتصادی و جذب سرمایه‌گذاری خارجی کمک کند.
مطلبی ۱۳۸۲	مخاطرات اخلاقی و بازار بیمه	عدم تقارن اطلاعاتی و رفتارهای نامشهود می‌تواند به کاهش بهره‌وری و شکست بازار منجر شود.

۴. جایگاه مکانیسم عرضه و تقاضا در تعمیق بازار کسب‌وکارها

از دیرباز عملکرد عرضه و تقاضا به عنوان عاملی مؤثر و قابل اعتماد در کنش‌ها، تعاملات و ایجاد تعادل اقتصادی (اعم از سطح خرد و کلان)، در گفتمان‌ها و تئوری‌پردازی‌های اندیشمندان اقتصادی نمود داشته و بسیاری از قوانین و سیاست‌گذاری‌ها نیز بر همین مبنا شکل گرفته است. اصل ۴۳ قانون اساسی به عنوان عالی‌ترین سند قانونی کشور نیز اشاره به مقوله‌هایی از جمله اشتغال کامل، استقلال اقتصادی، ریشه‌کنی فقر و محرومیت، آزادگی فعالین اقتصادی شده است. در عمل آزادی فعالیت اقتصادی را می‌توان تعبیر به واگذاری امور به بازار نمود. در تاریخ سیاست‌گذاری‌ها و مقررات‌گذاری‌های کنترلی برای حفظ ثبات اقتصادی، عموماً ورود قیمتی، سیاست‌گذاران به حوزه کسب‌وکار بوده که عموماً بهای تمام شده کالا و خدمات ارائه شده در نظر گرفته نمی‌شود که این موضوع مثال بارز نقض حقوق تولیدکنندگان و یا ارائه‌کنندگان خدمات است. حال اینکه از جمله الزامات ادبیات حقوق رقابت، به رسمیت شناختن بهای تمام شده اعلامی کالاها و خدمات عرضه شده در بازار است و چنان چه سیستم حاکمیتی تلاشی برای دستیابی به اهداف ثبات سطح عمومی‌قیمت‌ها و سیستم اقتصادی دارد باید ورود مقداری به بازار داشته باشد. بدین معنی که چنانچه کالاها و یا خدماتی با بهای تمام شده پایین‌تر می‌تواند فراهم کند به بازار تزریق نماید تا تعادل عرضه و تقاضا در سطح مورد نظر، ایجاد شود. و اگر ورود (یا مداخله) دولت در بازار الزاماً مبتنی بر تحمیل سیاست‌های قیمتی مشخص باشد؛ یا ورشکستگی کسب و کار و انهدام سرمایه رخ می‌دهد و یا موجب فرار سرمایه از کشور می‌شود. لازم به ذکر است که موضوع فرار سرمایه با تحرک سرمایه تفاوت‌های ماهوی دارد. مهم‌ترین بُعد فرار سرمایه نیز در بخش نیروی انسانی است. با توجه به روند رو به رشد سهم مهاجران کشور ایران نسبت به مجموع مهاجران در سطح دنیا این موضوع را تصدیق می‌نماید.

نمودار شماره3 : سهم مهاجران ایرانی از کل مهاجران در سطح جهان

منبع:amarfact.com

۵. بهینه‌یابی در کسب‌وکارها

از جمله ضرورت‌های کنترل پدیده‌ها ایجاد امکان اندازه‌گیری برای آن است. کنترل‌پذیری، امکان مدیریت و مدیریت نیز امکان بهبود و توسعه امور را فراهم می‌کند. لذا باید گفت الزامات بهبود و پیشرفت امور، مدیریت است و پیش‌نیازهای مدیریت در هر امری کنترل است و زیربنای هر کنترلی اندازه‌گیری و گزارشگری نتایج است.(پیتردراکر[1]، ۱۹۸۸: ۱۲۷) در واقع باید اذعان نمود که کسب‌وکارها نیز به عنوان یکی از امور اجتماعی مستثنی از این مسئله نیستند.

در راستای انسجام و استمرار بخشی به وضعیت اشتغال، بهینه‌یابی کسب‌وکارها بویژه در حوزه امور خدماتی می‌تواند به پایداری و پیشگیری از ورود/خروج‌های مبتنی بر آزمایش و خطا[2] – که عموماً نیز بر اساس اطلاعات ناکافی فعالین یا کنشگران اقتصادی شکل می‌گیرد– پیشگیری نماید. گرچه برخی سیاست‌گذاری‌ها و قانون‌گذاری‌های مبتنی بر نظریه دست نامرئی آدام اسمیت در خصوص به تعادل رسیدن خودکار سیستم اقتصادی توسط کنشگران اقتصادی پایه‌ریزی می‌شود (اسمیت[3]، ۱۷۷۶: ۷۲) ولی امروزه بسیاری از اقتصاددانان بنام در زمینه اقتصاد رفتاری از جمله ریچارد تیلر نشان داده‌اند که نظریه دست نامرئی در دنیای پیچیده روابط اقتصادی اجتماعی امروزه مثال‌های نقض زیادی دارد. چراکه نظریه

1. Peter Ferdinand Drucker
2. Try & error
3. Smith

اطلاعات کامل در زمینه بازارهای رقابتی، تصمیمات بهینه و به هنگام کنشگران اقتصادی در زمان مقتضی دایر بر ورود و یا خروج از یک کسب‌وکار، علاوه بر مسائل مزبور به موارد زیربنایی دیگری بستگی دارد که بطور کلی وضعیت انگیزشی در یک کسب‌وکار را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد.

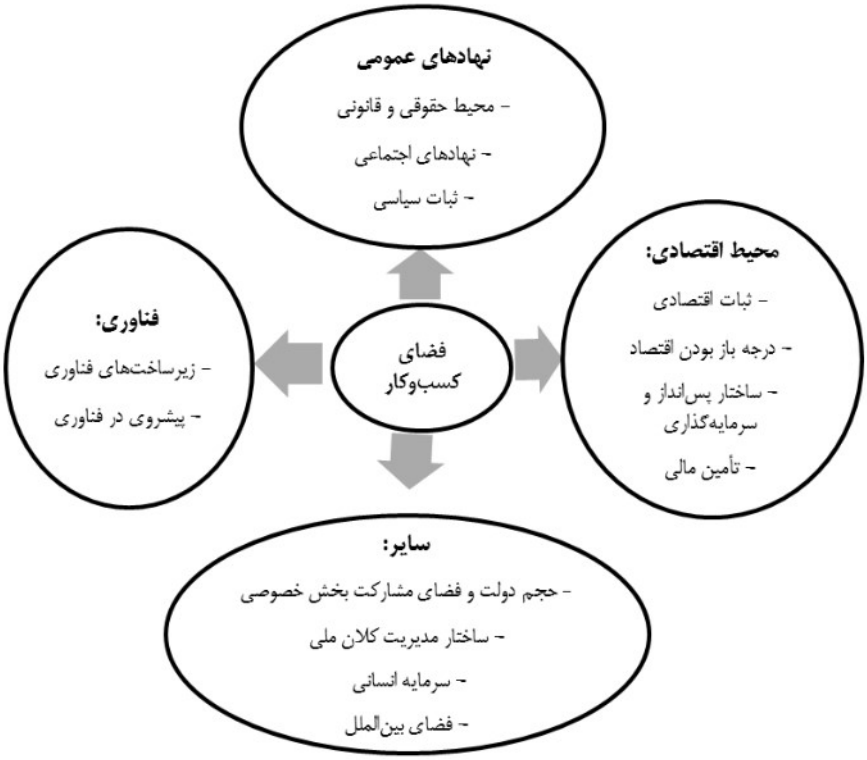
با عنایت به اینکه ورود به برخی کسب‌وکارها نیاز به صرف زمان زیادی جهت کسب مهارت و اخذ مجوز ورود به آن شغل (حرفه) را دارد. و از طرفی افرادی که در مسیر کسب مهارت و آموزش قرار می‌گیرند اطلاعات کافی نسبت به وضعیت شغلی خود در آینده ندارند. لذا قطعاً این موضوع موجب صرف انرژی و سرمایه فراوان در دوره‌های زمانی طولانی خواهد شد. و از طرف دیگر موجب کاهش بازدهی نیروی انسانی (در کاراترین سنین کاری افراد) می‌شود. حال اگر سیاست‌گذاری به نحوی باشد که هیچ چشم‌انداز و ارزیابی از وضعیت نیاز بازار کار صورت نگرفته باشد موجب هدر رفت سرمایه انسانی، کاهش بهره‌وری و اشتغال نیروهای کار تحصیل‌کرده در شغل‌های کاذب، و بعضاً شغل‌های دوم خواهد شد.

علاوه بر مسئله فوق برخی مشاغل که مضاف بر داشتن تخصص نیازمند، سرمایه فیزیکی نیز هستند. در این حالت نیز کسب وکارها دچار چالش‌های عظیم‌تری خواهند شد؛ به طوری که صرف‌نظر از هدر رفت نیروی انسانی، موجب زیان‌های اقتصادی، اتلاف سرمایه‌های فیزیکی و ایجاد تعهدات معوق در روابط اشخاص و یا حتی آسیب به بدنه عمومی‌سیستم اقتصادی از جمله نهادهای پولی و گسترش معوقات مشکوک‌الوصول و سوخت شده بانکی خواهد شد.

۶. عوامل مؤثر بر کسب‌وکارها

در شکل شماره ۱ عوامل مؤثر بر فضای کسب‌وکار، ترسیم و تحلیل شده است.

شکل شماره1 : عوامل مؤثر برونزا بر فضای کسب‌وکارها

منبع: ساکس و آرتور[1] (۲۰۰۲)، (کلارک[2]، ۲۰۰۳: ۱۲۱)، (دافت[3]، ۲۰۰۴: ۳۲۷)

در این تحلیل بطور کلی چهار عامل عمده در اثرگذاری کسب‌وکارها لحاظ شده است:
در شکل شماره ۱ عوامل ضروری بهبود فضای کسب‌وکار شناساسیی و بشرح ذیل مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.
نهادهای عمومی(اعم از دولتی و غیردولتی)، می‌توانند در تسهیل جریان کسب‌وکارها و یا ایجاد مانع برای تضعیف چرخه حیات آنها بسیار مؤثر واقع شوند. به طور مثال حضور شهرداری (به عنوان نهاد

1. Sachs & Arthur
2. Clarke
3. Daft

عمومی‌غیردولتی) و تدابیر صحیح برای ایجاد جذابیت در سطح شهر و تعیین مکان‌های مشخص برای صنوف همگن می‌تواند به نظم عمومی‌حوزه کسب‌وکار سامان دهد.

فناوری: تکنولوژی یا فناوری نیز بسته به زیرساخت‌ها و روند پیشرفت فناوری در سیستم اقتصادی می‌تواند بر جریان توسعه کسب‌وکارها مؤثر واقع شود. به طوریکه با پیشرفت تکنولوژی زمینه ظهور کسب‌وکارهای جدید فراهم شده و البته امکان از بین رفتن برخی مشاغل سنتی نیز وجود دارد.

محیط اقتصادی: بطور کلی می‌توان گفت وضعیت متغیّرهای کلان سیستم اقتصادی از جمله نحوه تأمین مالی طرح‌ها (شامل وضعیت حضور بازار سرمایه و عمق آن، وضعیت نسبت مصارف به منابع در سیستم بانکی، فرهنگ سرمایه‌گذاری مشارکتی و انباشت سرمایه‌های کوچک برای طرح‌های بزرگ، دسترسی به منابع مالی خارجی[۱]، وضعیت انتشار اسناد خزانه و سایر اوراق بهادار)، درجه باز بودن اقتصاد شامل (ارتباطات تجاری با سایر کشورها، وضعیت تراز تجاری، حجم سرمایه‌گذاری خارجی و جریان ورود سرمایه، ثبات سطح عمومی‌قیمت‌ها و برابری نرخ‌های ارزی)

سایر: برخی عوامل نیز از جمله حجم بهینه دولت و دسترسی بخش خصوصی به جریان منابع و زمینه فعالیت‌های گسترده، وضعیت جذب (یا مهاجرت) نیروی انسانی خارج (داخل) کشور (بسته به سطح توسعه‌یافتگی و اعتماد بین‌المللی به ثبات سیاسی و اقتصادی یک کشور)، ساختار مدیریت کلان (سیستم متمرکز یا غیرمتمرکز (فدرالی) سیاست‌گذاری)، فضای عمومی‌بین‌الملل (شامل برقراری صلح جهانی و تشدید اختلافات منطقه‌ای، وضعیت انحصار برخی صنایع و فناوری‌ها در برخی مناطق و کشورها) بر وضعیت کسب‌وکارها مؤثر واقع می‌شوند.

۷. فلسفه ورود (دخالت) حکمرانان در سیاست‌گذاری‌های اقتصادی

با عنایت به اینکه حقوق عمومی‌بر روابطی حکومت می‌نماید که طرفین آن خصوصیتی نابرابر دارند این مقوله ماهیت حقوق عمومی‌را مشخص می‌نماید در حقیقت یک طرف این رابطه قوای سیاسی اداری کشور قرار دارند که مأموریت تأمین نفع عمومی‌و توسعه اقتصادی را عهده‌دار بوده و از ابزار قدرت سیاسی برخوردارند این عدم توازن آشکار، به طور غیرقابل اجتنابی بر تنظیم حقوقی این روابط مؤثر است. قواعد

---

۱. Finance

حقوق عمومی–جدا از قواعدی که در حقوق خصوصی معتبر می‌باشند– قواعد عام و ناظر بـه روابـط بـین اشخاص خصوصی است به عنوان قواعد خاص شمرده می‌شوند. مفهوم حقوق عمومی‌بدین ترتیب ویژگی خود را در وجود قواعدی می‌یابد که با قواعد عام در تعارض یا با آن متفاوت است. (شمس، ۱۳۹۴: ۱۱۶) مباحثی از جمله شکست بازار زمینه‌های حضور بخش حاکمیت در عرصه اقتصاد را توجیـه می‌نمایـد و در سایه حقوق عمومی، کلیه کنشگران اقتصادی منتفع یـا متضـرر از نـوع سیاسـت‌گذاری و اجـرای قواعـد عمومی‌خواهند شد. حال اگر حضور بخش حاکمیت در عرصه اقتصـاد، منتهـی بـه سیاسـت‌گذاری بهینـه نگردد؛ واگرایی در انگیزه کنشگران، کاهش بهره‌وری در کسب‌وکار و نتیجه نهایی و پیامد خـارجی[۱] ایـن موضوع تضییع حقوق افراد در سطح جامعه و گسترش هزینـه اجتمـاعی[۲] خواهـد بـود. (کونـولی، مـونرو، ۱۳۸۸: ۱۱۵) یکی از مقوله‌های سیاست‌گذاری‌های اخیر نیز بحث تسهیل ورود به کسب‌وکار[۳] اسـت کـه این شاخص در دسته‌بندی‌های جهانی از جمله گزارش‌های جهانی[۴] به عنوان مؤلفـه‌ی پیمایشـی لحـاظ شده که براساس آخرین گزارش منتشره بانک جهانی مربوط به سال ۲۰۲۰ وضعیت سهولت ۱۹۰ کشـور در اقصی نقاط جهان مورد پایش قرار گرفته است. در واقع این شاخص عملکرد سیستم اقتصادی را بـا در نظر گرفتن مقررات حاکمه مورد ارزیابی قرار می‌دهد در این پایش گرجستان و نیوزیلند دو کشـور برتـر و ایران نیز رتبه ۱۲۷ را بین ۱۹۰ کشور کسب نموده است. (گروه بانک جهانی، ۲۰۲۰: ۱۴۱)

۸. تحلیل تطبیقی شاخص‌های بانک جهانی در خصوص پایش کسب‌وکارها

تا سال ۲۰۲۰ گروه پایش کسب‌وکار بانک جهانی، محیط کسب‌وکار کشـورها را بـر اسـاس ۴۲ شـاخص پیمایشی و آماری مورد بررسی قرار داده[۵] و از سپتامبر ۲۰۲۱، متغیّرهای پایش محیط کسب‌وکار تغییـرات اساسی یافته و تحت عنوان شـاخص‌های آمـادگی کسـب‌وکار[۶]، مـورد پـایش قـرار می‌گیـرد. در تبیـین شاخص‌های جدید، تمرکز بر تحلیل وضعیت قوانین و مقررات و شامل ارزیابی معیار مقررات کسـب‌وکار و خدمات عمومی‌مؤثر بر توسعه بخش خصوصی بـه عنـوان یـک کـل، تبیـین بـار مقـررات بـر وضـعیت

---

۱. Externality
۲. Social cost
۳. Ease of doing business score
۴. Doing Business Reports
۵. Doing Business Index (DBI)
۶. Business Ready

کسب‌وکار، کارآیی مقررات و تنظیم‌گری[۱] است. (مرکز ملی مطالعات، پایش و بهبود محیط کسب‌وکار، ۱۴۰۲: ۱۰)

با این اوصاف آثار مقررات‌گذاری و قوانین حاکمه بر محیط کسب‌وکار پوشیده نیست. در سیستم اقتصادی ایران نیز تبیین آثار و پیامدهای قوانین در شفافیت محیط کسب‌وکار نتایج ارزنده‌ای را به همراه خواهد داشت. با توجه به مباحث مطروحه مورد تمرکز این مقاله (به ویژه کسب‌وکارهای حائز صلاحیت‌های حرفه‌ای از جمله داروسازی، پزشکی، وکالت، سردفتری و....) تحلیل و تطبیق مختصری از قوانین تسهیل و بهبود در محیط کسب‌وکار، بشرح ذیل ارائه شده است.

یکی از قیدهای ملحوظ در اصل ۲۸ قانون اساسی، بحث رعایت نیاز جامعه است که بعبارتی اشاره به بهینه بودن مشاغل دارد. حال اینکه مشخصاً در ماده ۳ قانون تسهیل محیط کسب‌وکار مصوب ۱۴۰۱/۰۲/۰۵ که اشاره به اصلاح ماده ۵ قانون دفاتر اسناد رسمی‌و کانون سردفتران و دفتریاران ۱۳۵۴/۰۴/۲۵ دارد؛ مصرحاً عنوان داشته عبارت «براساس نیاز مناطق کشور» حذف گردد. بنظر می‌رسد این موضوع مغایرت با قانون بالادستی (قانون اساسی)، و نقض سلسله مراتب حاکمیت قوانین باشد.

برخی بر این عقیده‌اند که ورود به بازار کار فارغ از نیاز آن حوزه کاری حقوق مسلّم هر شخص است. حال سوال اینجاست که اگر به عنوان مثال، عده کثیری تصمیم به ورود بخش کارمندی در حوزه دولت داشته باشند. آیا این امکان وجود دارد که کلیه افراد جذب بخش دولت شوند؟ آیا عدم جذب اشخاصی که تمایل به کارمندی دارند؛ به معنای نقض حقوق آن‌ها است؟ آیا می‌توان نصاب حداقل ۷۰٪ امتیاز میانگین نمرات یک درصد حائزان بالاترین امتیاز را ملاک عمل قرار داد؟ یقیناً پاسخ منفی است. چراکه ظرفیت پذیرش و توان مدیریت (به لحاظ تأمین درآمد نیروهای جذب شده)، بسته به کشش‌پذیری یک حوزه کاری محدود است. در غیراین صورت تصمیم غیراقتصادی است و بهره‌وری در حداقل ممکن خواهد بود. البته بررسی روند فزاینده نسبت مخارج دولت به تولید ناخالص داخلی، تا حدود زیادی مؤید این موضوع است که گسترش بی‌رویه حجم دولت و کاهش بهره‌وری در بخش دولتی اتفاق افتاده است.
با بررسی روند قانون‌گذاری در خصوص کسب‌وکار در سیستم اقتصادی و حقوقی ایران، می‌توان مصداق بهره‌وری را دریافت نمود. در صدر اصل ۴۳ قانون اساسی جمهوری اسلامی‌ایران، اشاره به راهبردهای کلان مانند تأمین استقلال اقتصادی جامعه و ریشه‌کن کردن فقر و محرومیت و برآوردن نیازهای انسان

---

۱. Regulatory framework

شده است. همچنین در بند ۷ همین اصل اشاره صریح به تربیت افراد ماهر، به نسبت احتیاج برای توسعه نموده است. لذا می‌توان گفت موضوع میزان نیاز جامعه در قانون اساسی نیز پیش‌بینی شده است.

با لحاظ نمودن موضوع سلسله مراتب در قوانین و بررسی ماده ۴ قانون تسهیل صدور مجوزهای کسب‌وکار مصوب ۱۴۰۱/۰۲/۰۵، تعارض ماده مذکور با اصل بیست‌وهشتم قانون اساسی مشهود است. به طوری که در اصل ۲۸ قانون اساسی، صریحاً عبارت «با رعایت نیاز جامعه» قید شده است. حال این که به دستور ماده ۴ قانون تسهیل صدور مجوزهای کسب‌وکار، عبارت «براساس نیاز مناطق کشور» از بند «الف» ماده (۷) قانون کانون کارشناسان رسمی‌دادگستری مصوب ۱۳۸۸/۰۱/۱۸ حذف شود. لذا این موضوع نقض اشراف قوانین بالادستی بر قوانین خاص و پایین‌دستی است.

نتیجه

با توجه به تحلیل‌های ارائه شده در این مقاله، می‌توان نتیجه گرفت که قانون تسهیل صدور مجوزهای کسب‌وکار اگرچه گام مثبتی در جهت بهبود فضای کسب‌وکار محسوب می‌شود؛ اما چالش‌های عمده‌ای را نیز به همراه دارد. از جمله این چالش‌ها می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

۱. تعارض ماهوی با قوانین بالادستی بویژه قانون اساسی کشور و نقض اصل حاکمیت قوانین بر اساس سلسله مراتب
۲. عدم تطابق قوانین با نیازهای واقعی بازار کار.
۳. کاهش بهره‌وری در برخی از مشاغل حرفه‌ای و خدماتی و ایجاد بیکاری پنهان در این رسته فعالیت‌ها.
۴. نبود شفافیت کافی در اطلاعات بازار.
۵. افت شدید بهره‌وری در نیروی کار و شاخص‌های توسعه انسانی.
۶. گسترش مخاطرات اخلاقی در اصناف دارای صلاحیت‌های حرفه‌ای.
۷. خروج نیروی انسانی از کشور بویژه در مشاغل مرتبط با بخش درمان.

نتایج متعاقب چالش‌های مزبور در قالب کاهش کارایی، ارزش‌افزوده و در نهایت شکست بازار خواهد بود. برای دستیابی به پایداری و رقابت سالم در بازار کسب‌وکار، لازم است سیاست‌گذاران و قانون‌گذاران به چند نکته کلیدی توجه کنند:

۱. شفافیت اطلاعاتی: ایجاد سیستم‌های اطلاعاتی دقیق و بروز برای کمک به تصمیم‌گیری فعالان اقتصادی.
۲. نیازسنجی بازار کار: تطابق قوانین با نیازهای واقعی بازار و جلوگیری از اشباع مشاغل خاص.
۳. ثبات قوانین: کاهش تغییرات پی‌درپی قوانین و مقررات به منظور ایجاد اطمینان برای سرمایه‌گذاران و فعالان اقتصادی.
۴. توسعه فناوری: استفاده از فناوری‌های نوین برای بهبود کارایی و بهره‌وری در کسب‌وکارها.

در نهایت، بهبود محیط کسب‌وکار نیازمند همکاری نهادهای دولتی و غیردولتی، شفافیت در سیاست‌گذاری‌ها و توجه به نیازهای واقعی بازار است. تنها در این صورت می‌توان به پایداری و رقابت سالم در بازار کسب‌وکار دست یافت و از هدررفت منابع انسانی و مالی جلوگیری کرد.

پیرو مباحثی که مورد بحث و بررسی واقع شد یکی از پیشنهادهایی که می‌تواند زمینه پژوهش‌های بعدی قرار گیرد این است که مطالعه مشخص مبتنی بر داده در خصوص قانون تسهیل باشد و در نهایت سیاستگذاری پیشنهادی مبتنی بر بانک اطلاعات آماری دقیق باشد.

پیشنهاد سیاستی

با توجه به ارزیابی چالش‌های قانون تسهیل و ملحوظ نمودن بحث حقوق کسب‌وکار برای کنشگران اقتصادی، و اصل آزادی فعالیت در کسب‌وکارهای مجاز، بهتر است جهت حفظ ثبات درازمدت در بازار مشاغل (به ویژه مشاغل دارای صلاحیت حرفه‌ای)، افزایش پایداری چرخه حیات کسب‌وکارها و بطورکلی بهبود محیط کسب‌وکار، با بررسی دقیق وضعیت شاخص‌های زیربنایی اقتصادی و اجتماعی مانند نرخ رشد جمعیت (و به تبع آن رشد تقاضا)، درجه باز بودن سیستم اقتصادی، میزان رشد اقتصادی در سنوات گذشته و پیش‌بینی منطقی برای آینده، در نظر گرفتن ابعاد، ماهیت و شاخص‌های تخصصی و خُرد در بازار هر کسب‌وکار را رصد و سیاست‌گذاری نمود. به عنوان مثال مشخص، در خصوص حوزه وکالت می‌توان با تعیین کل پرونده‌های قضایی مطروحه در هر حوزه (اعم از بخش، شهرستان و استان)، تعیین تعداد پرونده‌های متقاضی استفاده از خدمات وکالت در هر مقطع در سال‌های مختلف، می‌توان روند رشد موارد مطروحه را بررسی و به مقیاس کمی‌و قابل برنامه‌ریزی دست یافت. به عبارت دیگر حجم تقاضا در بازار قابل محاسبه خواهد بود و می‌توان دریافت چند درصد از پرونده‌های قضایی نیاز به خدمات وکیل دارند و با توجه به این موضوع سمت عرضه خدمات وکالت را تنظیم و حتی بر همین اساس تعداد

متخصصین حقوقی از بدو ورودی دانشگاه‌ها تا دستیابی به بازار اشتغال را تعیین و به ضریب ۷۰٪ مصوب در قانون تسهیل را نیز بر همین منوال تعیین نمود. با این روش ارزیابی‌های کیفی، تفسیری و غیرقابل اندازه‌گیری (که تا حد قابل توجهی نیز در بازار کار ایجاد تورش و انحراف می‌نماید) کاسته شده و عارضه‌هایی مانند کاهش کارایی و بهره‌وری نیروی کار (به عنوان مهم‌ترین عامل تولید) در جامعه از بین می‌رود و در نهایت موجب گسترش رقابت بهینه، بهبود محیط کسب‌وکار، افزایش پایداری چرخه حیات در مشاغل، رشد و توسعه اقتصادی خواهد شد.

منابع

منابع فارسی

الف)کتاب‌ها

- دهخدا، علی‌اکبر، ۱۲۵۹، *لغت‌نامه دهخدا*، موسسه فرهنگی و اطلاع رسانی تبیان، ۱۳۹۵.
- شمس، عبدالله، ۱۳۹۴، *آیین دادرسی مدنی دوره پیشرفته*، انتشارات دراک، جلد اول، ص ۱۱۶.
- کونولی سارا، مونرو آلیستر، ۱۳۸۸، *اقتصاد بخش عمومی*، جلد ۱، (ترجمه مرتضی سامتی)، انتشارات نور علم، ص ۱۱۵.
- هانگر، جی. د. و ویلن، تی. ال. ۱۳۸۱، *مبانی مدیریت استراتژیک*، سید محمد اعرابی و داوود ایزدی، انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی، تهران، چاپ اول، ص ۲۵۳.

ب) مقالات

- پویا، علی‌رضا، ۱۳۹۱، «سیستم‌های تولیدی در ایران و عملکرد کسب‌وکار آنها»، مدیریت تولید و عملیات، دوره سوم، شماره ۱، ۷۹-۱۰۰.
- حسین‌زاده بحرینی، محمد و ملک‌الساداتی، سعید، ۱۳۸۹، «موانع نهادی سرمایه‌گذاری و کسب‌وکار در ایران»، مجله پژوهشنامه بازرگانی، سال ۱۵، شماره ۵۹، ۲۵-۵۵.
- خاکی، رضا، میرزاخانی، حسن، غفاری،هادی، ۱۳۹۷، «ارزیابی مقایسه‌ای محیط کسب‌وکار استان مرکزی با محیط کسب‌وکار استان‌های کشور»، فصلنامه مجلس و راهبردی، شماره ۹۴، ۳۹۳-۴۲۷.
- داودی، علی، ۱۳۹۴، «تجزیه و تحلیل رقبا و راهبردهای رقابتی در حوزه کسب‌وکار»، ماهنامه اجتماعی، اقتصادی، علمی‌و فرهنگی کار و جامعه، شماره ۱۸۸، ۷۵-۸۵.

- کاشانی‌پور، محمد، فرّخی، مجتبی، غلامی‌جمکرانی، رضا، مهربان‌پور، محمدرضا، میثمی، حسین، ۱۳۹۸، «الگوی اسلامی‌کسب‌وکار پایدار»، مجله الگوی پیشرفت اسلامی‌ایرانی، دوره ۷، شماره ۱۴، ۲۲۴-۱۹۶.

- مرادحاصل نیلوفر، مزینی امیرحسین، پاریاب سیدحسین، (۱۳۸۷)، «اثر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر فضای کسب‌وکار و تسهیل تجاری»، فصلنامه اقتصاد و تجارت نوین، شماره ۱۴، ۳۹-۶۳.

- مرکز ملی مطالعات، پایش و بهبود محیط کسب‌وکار، ۱۴۰۲، «معرفی شاخص جدید بانک جهانی برای ارزیابی محیط کسب‌وکار کشورها»، معاونت سیاست‌گذاری وزارت امور اقتصادی و دارایی. ص۱۰.

- مطلبی، سیدمحمدموسی، ۱۳۸۲، «مخاطرات اخلاقی و بازار بیمه»، نامه مفید، دوره ۹، شماره ۳۵، ۴۱-۶۲.

- مکیان، سیدنظام‌الدین، امامی‌میبدی، مهدی، عشرتی، سمانه، احمدی، زهره، ۱۳۹۲، «فضای کسب‌وکار، راهبرد رشد مقایسه کشورهای منطقه منا و سازمان توسعه و همکاری‌های اقتصادی»، فصلنامه علمی‌پژوهشی پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، سال ۳، شماره ۱۱، ۷۶-۸۴.

- قوانین و مقررات :

- قانون اساسی اسپانیا، ۱۹۷۸.

- قانون اساسی جمهوری ایتالیا، ۱۹۴۷.

- قانون اساسی جمهوری فدرال آلمان، ۱۹۴۹.

- قانون اساسی فدرال سوئیس، ۱۹۹۹.

منابع انگلیسی

A) Books

- Choucri, N. Maugis, V. Madnick, S. Siegel, M. & Gillet, S. (2003). *Global e-Readiness -for what?*. Massachusetts Institute of Technology (MIT). P 250-273. Retrieved from http://ebusiness.mit.edu.
- Daft, L. R. (2003). *Management. Cengage Learning Pulication Thomson Learning*/South-Western. P 326-331.
- Earl, P. E. (2018). Richard H. Thaler: *A Nobel Prize for Behavioural Economics*. Review of Political Economy. 30(2). PP 107–125. https://doi.org/10.1080/09538259.2018.1513236
- Hayes, R.H. & Wheelwright, S.C. (1984). *Restoring our Competitive Edge: Competing Through Manufacturing*. John Wiley and Sons, New York, NY. PP 47-63.
- Hill, T. J. (1985). *Manufacturing Strategy: The Strategic Management of the Manufacturing Function*, Basingstoke: Macmillan. London. PP 95-120.
- Smith, A. (2002, *The Wealth of Nations*. Oxford, England: Bibliomania.com Ltd. [Web.] Retrieved from the Library of Congress, https://lccn.loc.gov/2002564559.
- World Bank. (2020). *Doing Business 2020*. Washington, DC: World Bank. DOI:10.1596/978-1-4648-1440-2. License: Creative Commons Attribution CC BY 3.0 IGO.

B)Articles

- Wheelwright, S. (1978). «Reflecting corporate strategy in manufacturing decisions». Business Horizons, February, pp. 57-66.

Assessment and Analysis of the Challenges of the Law on Facilitation of Rights Business and Professionally Qualified Occupations

Abstract

Given that a large part of sustainable development depends on improving the business environment and its continuity, policymakers and rulers have long been concerned with creating an optimal environment for prosperity and deepening competition in the market. Competition is one of the economic principles that will lead to the payment of rights to economic actors, as the expansion of competition will reduce the influence of monopolists. Noticing the importance of creating a competitive and sustainable environment for businesses, this article analyzes public institutions, including laws and regulations affecting the business environment and the economic environment, including key economic indicators in this area. In fact, this research has examined the challenges and complications of the law facilitating the issuance of business licenses in Iran and its impact on sustainability and competition in the labor market. Therefore, in this article, the applied research method has been used to analyze and adapt the documents and laws codified in the field of business and analyze relevant statistical information and explain the necessity of optimization. So, first, the definition of business and its environment is mentioned, and then the factors affecting the sustainability of businesses are examined, including laws, technology, and the economic environment. In the research findings, it can be seen that the lack of attention to existing capacities in each field of work, reduced efficiency and creation of hidden unemployment, conflict with upstream laws, especially the Constitution, imbalance in labor supply and demand, lack of information transparency, and continuous changes in laws are among the main challenges and obstacles of the law under evaluation, which ultimately disrupt the competitive and sustainable environment for businesses.

Keywords: Crowding, Competitiveness, Facilitation Law, Professional Jobs